

PRESENTATIE MENTORSCHAP

Tijdens de Algemene Ledenvergadering d.d. 21 april 2018 sprak Jolanda den Hartog op uitnodiging van de Familievereniging Dicht-bij over mentorschap. Jolanda is consulent bij SIEN, een landelijke belangenorganisatie voor het netwerk rondom mensen met een verstandelijke beperking. In haar werk is ze vaak bezig met het geven van informatie en het beantwoorden van vragen over beschermingsmaatregelen.

Mentorschap is één van de beschermingsmaatregelen naast bewindvoering en curatele. In tegenstelling tot bewindvoering gaat mentorschap niet over het beheer van de financiën maar juist over het zorg dragen voor goede zorg en begeleiding, behandeling en verpleging. Hierbij staat het welbevinden van de verwant centraal.

Beschermingsmaatregelen

Uitgangspunt bij alle beschermingsmaatregelen is dat de maatregel passend is en niet verder ingrijpt dan noodzakelijk. Om die reden wordt de curatele-maatregel door de rechter niet of nauwelijks nog opgelegd, te ingrijpend.

Wel stelt de rechter eisen aan zowel de mentor als de bewindvoerder. “En daar hebt u als mentor direct of indirect mee te maken”, vertelt Jolanda. “Ik wil in mijn verhaal over mentorschap duidelijk maken wat er van u als mentor wordt verwacht, en omgekeerd wat u als mentor mag verwachten om uw taak goed uit te kunnen oefenen. De wettekst is de basis van mijn verhaal. Daarbij ben ik vanuit gegaan dat de meesten van u mentorschap wettelijk hebben geregeld. Dat is goed en ik zal u ook uitleggen waarom. Ik nodig u uit om deze informatie aan te vullen met uw ervaringen want ook mijn ervaring is dat in de praktijk zaken soms anders worden geregeld dan in theorie is vastgelegd of afgesproken.”

Taken en verantwoordelijkheden van de mentor

Een mentor is de wettelijk vertegenwoordiger en belangenbehartiger van zijn cliënt of verwant. Wanneer de cliënt dat zelf niet kan, neemt de mentor beslissingen rondom de medische zorg, verpleging, begeleiding en behandeling, de huisvesting en de dagbesteding. Alle besluiten neemt de mentor in het belang van de cliënt. En als dat kan, worden deze beslissingen ook genomen in samenspraak. Op deze manier helpt de mentor de cliënt om de regie over zijn eigen leven te houden.

De rol van de mentor gaat daarom verder dan alleen belangenbehartiger en/of vertegenwoordiger. De mentor is tevens adviseur en vertrouwenspersoon voor de cliënt. Met name dit laatste aspect vraagt om een regelmatig contact. De mentor luistert naar en observeert de cliënt om helder te krijgen wat zijn of haar wensen, behoeftes en dromen zijn. Deze persoonlijke betrokkenheid vraagt tijd en aandacht. In de praktijk zijn veel mensen 2-4 uur per week bezig met hun taak als mentor. Stichting Mentorschap, een professionele organisatie die werkt met vrijwillige mentoren, stelt dat 4-8 uur per week de norm moet zijn. Als er sprake is van familiementorschap is de kennis over iemands persoonlijkheid per definitie groter en kan de tijdsinvestering minder zijn. Vooral ook als mentorschap gecombineerd wordt met bewindvoering. De meeste leden van de Familievereniging zijn mentor en bewindvoerder.

Een mentor wordt wettelijk erkend als vertegenwoordiger van de cliënt in aangelegenheden als verpleging, verzorging en begeleiding en behandeling. Als de mentor de cliënt

toestemming geeft om zelf over deze zaken te beslissen dan is dat ook rechtsgeldig. In situaties waarin de behandelend arts de cliënt wilsbekwaam acht, kan hij of zij ook zelf beslissen, zonder tussenkomst van de mentor.

In het geval dat de cliënt zich verzet tegen een ingrijpende behandeling mag de mentor de behandeling alleen uit laten voeren als niet-behandelen ernstige nadelige gevolgen heeft. Dat betekent dat de mentor zich goed moet laten informeren. Wanneer hierdoor sprake is van een dilemma, kan binnen Dichterbij een 'moreel beraad' worden aangevraagd. Een moreel beraad zorgt ervoor dat de verschillende belangen vanuit diverse invalshoeken goed worden doorgesproken.

De verantwoordelijkheid van de mentor reikt dus ver. Wettelijk is de mentor aansprakelijk als hij schuld heeft aan het tekortschieten in de zorg als goed mentor. De rechter is ook toezichthouder en kan om diezelfde reden periodiek (1x per 5 jaar) aan de mentor vragen om verslag te doen van de werkzaamheden.

Vanzelfsprekend dient de mentor zelf bij de zorginstelling duidelijk kenbaar te maken dat hij het aanspreekpunt is voor zaken betreffende verpleging, verzorging en begeleiding en behandeling.

Mentorschap in de praktijk

Belangrijkste is dat de mentor regelmatig contact heeft met de cliënt en dat er sprake is van wederzijds vertrouwen. De mentor zal altijd de cliënt stimuleren om zelf zijn leven vorm te geven en adviseert en ondersteunt daarin. De mentor treedt pas naar voren op het moment dat dit nodig is. De mentor maakt daar zelf afspraken over met de cliënt.

De mentor zal daarnaast worden uitgenodigd bij gesprekken over het ondersteuningsplan, het ondertekenen van de zorgovereenkomst, het (multidisciplinaire) overleg en elk ander gesprek of overleg dat nodig is om de gewenste zorg en begeleiding te kunnen regelen. Als het nodig is neemt de mentor initiatief om een situatie op het gebied van verzorging, verpleging, behandeling of begeleiding te verbeteren. In die zin treedt de mentor dan op als regisseur van de zorg, een rol die in principe slechts een tijdelijke zou moeten zijn.

Voor de toezichthoudende rol van de mentor is het daarnaast van belang om dossiers en afspraken in te kunnen zien. Quli kan hierbij een belangrijke rol spelen. Omgekeerd houdt de mentor zelf ook een logboek bij van gemaakte afspraken en eigen werkzaamheden. Dat maakt inzichtelijk welke koers uit is gezet en wie waarbij betrokken is. Bovendien dient het als naslagwerk in het geval de rechter om verantwoording vraagt.

Verantwoordelijkheid zorgaanbieder

De zorgaanbieder is verplicht de mentor te betrekken bij zorginhoudelijke beslissingen. Dagbesteding en huisvesting vallen ook hieronder. De mentor moet altijd geïnformeerd worden, de cliënt moet zoveel mogelijk betrokken worden. Vanuit de zorgaanbieder kan dat soms als lastig worden ervaren. Jolanda: "Als u de ervaring heeft dat buiten uw medeweten zaken zijn besloten tussen de zorgaanbieder en de cliënt mag u als mentor de zorginstelling er altijd op aanspreken. Vindt u dat lastig, dan kunt u ook de cliëntvertrouwenspersoon van Dichterbij inschakelen." In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, zijn de cliëntvertrouwenspersonen ook aanspreekpunt voor verwanten. De onafhankelijke cliëntondersteuners van MEE, Zorgbelang en SOL (Samenwerkende ouderorganisaties Limburg) kunnen ook worden ingeschakeld.

Jolanda: "Wat we regelmatig meemaken is dat de cliënt wel toestemming geeft voor een verandering bijvoorbeeld in de dagbesteding en dat de mentor pas achteraf hierover wordt

geïnformeerd. Deze aanpak is natuurlijk niet juist. Het is dan uw taak als mentor om hier vragen over te stellen als u denkt dat de situatie voor de cliënt niet beter is geworden.”

Wie kan mentor zijn?

Iedereen van 18 jaar en ouder die geen strafblad heeft en niet zelf onder mentorschap of curatele staat, mag mentor worden. Mentorschap is niet voorbehouden aan familie. Familie kan ook iemand anders aanwijzen om deze taak te vervullen. Een rechtspersoon zoals Stichting Mentorschap of een professionele mentor kan hiervoor worden benaderd. Er zijn een aantal beroepsverenigingen met contactgegevens: de Nederlandse Beroepsvereniging voor Professionele Mentoren (NBPM), de branchevereniging voor professionele bewindvoerders en inkomensbeheerders en de Vereniging Wettelijk Vertegenwoordigers (VeWeVe). De regionale afdelingen van Stichting Mentorschap Nederland koppelt vrijwillige mentoren aan cliënten. Aan deze dienstverlening zijn kosten verbonden evenals bij professionele mentoren. Medewerkers van Dichterbij kunnen overigens geen mentor zijn, oud-medewerkers wel.

Een mentor binnen de familiekring heeft voordelen. De familiementor kent doorgaans de persoon in kwestie goed en de basis voor een vertrouwensband is min of meer vanzelfsprekend.

Wanneer één iemand de mentorrol op zich neemt, kan dat kwetsbaar zijn. Vooral als er sprake is van een mentor op leeftijd. De rechter keurt het goed wanneer twee mentoren voor één cliënt optreden. De tweede mentor (de co-mentor) heeft dezelfde verantwoordelijkheden en dient zich ook in te schrijven en te laten benoemen bij de kantonrechter. Dat betekent dat de tweede mentor ook kosten maakt zoals griffierecht. Jolanda houdt een pleidooi voor co-mentorschap: “Toekomstgericht is het slim om te bespreken òf en zo ja wiè er in de familie de rol van mentor over kan nemen op termijn. Mijn ervaring is dat veel ouders zich zorgen maken over hun kind als zij er niet meer zijn. Mijn voorstel is om dit altijd binnen de familiekring te bespreken en elkaars verwachtingen duidelijk te maken. Ook als na zo’n gesprek duidelijk wordt dat niemand binnen de familie de rol van mentor kan of wil oppakken, is er een oplossing mogelijk. Het is voor alle partijen goed om over deze specifieke informatie de meningen en de mogelijkheden te kennen.” Verder vertelt Jolanda dat zonder de juridische status van mentor iemand weliswaar aanspreekpunt kan zijn, maar zijn of haar uitspraken zijn dan niet rechtsgeldig. Zo iemand zou dan door de instelling genegeerd kunnen worden, iemand anders kan buiten medeweten om het mentorschap voor de cliënt aanvragen. “Iedereen snapt dat dit geen wenselijke situatie zal zijn. Regel daarom als iemand 18 jaar is en wilsonbekwaam, het mentorschap alsook de bewindvoering als dat nodig is. Gelukkig is dit in de VG-sector (zorg rondom mensen met een verstandelijke beperking) doorgaans goed geregeld. In de psychiatrie en bij mensen met dementie is er vaak sprake van een onduidelijke overgangssituatie en is deze kwestie heikeler”, aldus Jolanda.

“Ouders kunnen er ook voor kiezen om alleen de ouderrol te hebben, zonder de belangenbehartigende rol van mentor te vervullen. Sommige mensen kiezen hier bewust voor omdat dat hun takenpakket lichter maakt en verantwoordelijkheden op korte en op lange termijn helder maakt. Met het oog op de toekomst kan het een verstandige keuze zijn; de mentor is dan vertrouwd geraakt met het gedachtegoed van de cliënt en diens familie. Altijd gaat het hierbij om een persoonlijke afweging”, maakt Jolanda duidelijk.

De kosten en jaarbeloning

Voor de benoeming van een mentor moeten griffierechten worden betaald. Deze kosten zijn éénmalig. De familiementor ontvangt jaarlijks een vaste onkostenvergoeding. Deze bedraagt € 599,30 en wordt betaald uit het vermogen van de cliënt. De kosten voor een professionele mentor zijn hoger.

Wanneer een aangewezen familielid of vertegenwoordiger mentorschap combineert met bewindvoering is de totale beloning € 1078,70. Over de vergoeding hoeft geen belasting te worden betaald.

In uitzonderlijke situaties, bijvoorbeeld bij veelvuldig ziekenbezoek, kan het bedrag voor de onkostenvergoeding hoger worden. Dit kan alleen na overleg met de kantonrechter.

Ingrijpende beslissingen over medische verrichtingen en het levenseinde

Een mentor gaat niet over vraagstukken over leven en dood. Wel is het belangrijk dat de mentor de wensen van de cliënt kent, voor zover dat mogelijk is. Zijn die wensen bekend, dan is het de taak van de mentor om deze duidelijk te maken. Denk daarbij aan zaken als opname op een intensive care, een niet-reanimeerverklaring, de keuze voor doorbehandelen of niet, versterving. In al deze zaken zal de arts wel de mentor raadplegen en de mentor informeren, dat hoort bij de medische professionaliteit.

Het is niet zo dat de mentor bij zaken waar het levenseinde in beeld komt, geen rol meer heeft. Als bijvoorbeeld het medicijngebruik niet goed verloopt, moet de mentor dat signaleren en vervolgens aankaarten. De mentor ziet er dan op toe dat de zorg op dit gebied verbetert. Een dergelijke rol kan de mentor ook hebben bij het monitoren van pijnbestrijding. De mentor kan ook controleren of procedures correct gevolgd worden.

Aanvragen en beëindiging mentorschap

“Mentorschap aanvragen doet u bij de kantonrechter. Dat kan online via www.rechtspraak.nl U betaalt daarvoor griffierechten ten bedrage van € 78,-. De rechter checkt of u voldoet aan de voorwaarden voor benoeming. Hierna volgt een zitting en kunt u worden ingeschreven als mentor. Doorgaans wordt u door de kantonrechter benoemd in de regio waar de verblijft. Alle formulieren hiervoor zijn digitaal beschikbaar, helaas is het nog niet mogelijk om bij elke rechtbank de formulieren ook digitaal in te sturen. Naast het aanvraagdocument moeten er namelijk ook wat extra papieren zoals een VOG-verklaring mee worden gestuurd”, vertelt Jolanda.

Bij wijzigingen is het belangrijk om deze altijd door te geven. Denk daarbij aan onder andere de beëindiging van het mentorschap door overlijden van de cliënt, of het overlijden van de mentor of co-mentor. Ook in het geval de beschermingsmaatregel wordt uitgebreid met bewindvoering dient dit te worden doorgegeven. In een enkele situatie beëindigt het mentorschap doordat de cliënt zelf zijn belangen (weer) kan behartigen.

Samenvattend

Jolanda : “U hebt als mentor een belangrijke taak om het leven van uw verwant zo goed mogelijk te laten zijn. Ik hoop dat ik u bewust heb gemaakt van de veelomvattendheid van deze respectvolle taak. Het is belangrijk om regelmatig stil te staan bij de vraag, ‘wat heb ik nodig om een goede mentor te kunnen zijn?’. Als daarvoor hulp of informatie bij komt kijken, zou ik u willen adviseren om daar zeker naar te vragen. Ik dank u voor uw aandacht.”

Stempas

De cliënt (verwant) is boven de 18 jaar en ontvangt daarom altijd een stempas. Dat geldt ook voor cliënten met een ernstig meervoudige beperking of zij die onder curatele staan of een mentor hebben. Indien de cliënt niet zelf gebruik maakt van het stemrecht kan hij of zij de mentor of iemand anders die meerderjarig is machtigen. Op het machtigingsformulier (achterkant van de stempas) moet de cliënt een handtekening plaatsen. Deze handtekening moet dezelfde zijn als op de Identiteitskaart. Als de cliënt niet zelf in staat is om een handtekening te plaatsen, maar wel een kruisje, kan het stemrecht worden overgedragen naar een ander. De gemachtigde moet altijd een kopie van het Identiteitsbewijs van de volmachtgever en die van zichzelf bij zich hebben. De volmacht mag alleen worden uitgebracht als de gemachtigde ook zijn eigen stempas inlevert. Deze stempas wordt naar het huisadres van de cliënt (verwant) gestuurd. Vanuit Dichterbij geldt de afspraak dat de stempas wordt overhandigd aan de cliënt of diens vertegenwoordiger. Vraag ernaar bij de begeleiding.

Tijdens de presentatie van Jolanda werd de vraag gesteld of het ook mogelijk is dat de mentor als vertegenwoordiger van de cliënt zelf de machtiging kan doen; een machtiging aan de mentor, ondertekend door de mentor. Dat is echter niet mogelijk. De cliënt (verwant) moet altijd zelf de handtekening onder de volmacht plaatsen. Heeft de cliënt geen handtekening, dan geldt een kruisje als handtekening als ook op de Identiteitskaart een kruisje staat.

Vragen en antwoorden

Als een cliënt geen mentor heeft, wie is dan zijn vertegenwoordiger?

Als er niets is geregeld, niet wettelijk en niet informeel, is de cliënt zelf verantwoordelijk. De zorginstelling zal wanneer er geen familie in beeld is, er werk van maken dat er een mentor wordt benoemd indien de cliënt wilsonbekwaam is.

Het curatorschap is van me afgenomen. Tegen mijn zin ben ik nu alleen nog maar mentor.

De bewindvoerder is door de Rechtbank aangesteld. Hoe had ik dit kunnen voorkomen?

Dit is een heel ongebruikelijke rechtsgang. De rechter dient altijd tekst en uitleg te geven over haar besluiten en u dient hierin ook gehoord en gekend te worden. Wel is bekend dat de kantonrechters insteken op de “minst zware maatregel” passend bij de persoon in kwestie. Dit sluit aan bij het VN verdrag voor mensen met een beperking.

Mocht ik komen te overlijden, dan neemt mijn man mijn taken als mentor over, zo hebben we onderling afgesproken. We hebben dit niet vastgelegd. Hebben we het dan voldoende geregeld?

Nee, zo te horen niet. Het is verstandig om in zo’n situatie co-mentorschap aan te vragen. Als u het mentorschap samen doet, hoeft er bij eventueel overlijden of het neerleggen van de mentortask niks meer te worden geregeld, anders dan deze melding doorgeven.

Ik heb als mentor een handtekening geplaatst onder een niet-reanimeerverklaring. In hoeverre is deze rechtsgeldig?

Binnen Dichterbij wordt een niet-reanimeerverklaring pas als een geldig document gehanteerd als deze is ondertekend door de mentor en de behandelend arts. De arts bepaalt of er sprake is van wilsonbekwaamheid ter zake en treedt in overleg met de wettelijk vertegenwoordiger. Samen komen zij tot een besluit tot wel- of niet reanimeren. De niet-reanimeerverklaring is een bewijs dat er overleg is geweest tussen de arts en de mentor en dat zowel de arts als de mentor zich conformeren aan de uitkomst van het overleg. Dit is beleid dat is gericht op zorgvuldigheid. Uiteindelijk bepaalt de arts in de acute situaties of er wel of niet wordt gereanimeerd, waarbij hij of zij in het besluit meeweegt over wat er in de NR-verklaring staat en/of hoe de wettelijk vertegenwoordiger hier over denkt. In principe is het beleid van Dichterbij 'reanimeren' tenzij anders is afgesproken. Omdat de arts hierin de verantwoordelijkheid heeft, kan een mentor zijn mening over reanimeren of niet-reanimeren nooit afdwingen.

Hoe zit het met orgaandonatie?

In de wet op de orgaandonatie staat dat het van belang is of iemand wilsbekwaam is om deze beslissing zelf te nemen. In officiële stukken wordt het als volgt omschreven: 'iemand die wilsonbekwaam is, is in dit geval niet in staat om een redelijke waardering van zijn of haar eigen belangen te maken.' Lastig dus, want wanneer ben je wel of niet in staat over dit onderwerp te beslissen? Voor elke persoon moet individueel worden bepaald of hij/zij voldoende begrijpt én overziet wat orgaan- en weefseldonatie precies inhoudt. Hier ligt een taak voor de mentor. Algemene regel is wel dat bij iemand die twaalf jaar of ouder is en die vanaf het twaalfde jaar wilsonbekwaam is, donatie niet wordt toegestaan. Wie meer over dit onderwerp wil weten, kan kijken op de site www.transplantatiestichting.nl/donor-worden/wie-kan-donor-worden

Ik heb nog nooit een stempas ontvangen op naam van mijn broer. Is dit herkenbaar?

U kunt altijd zelf bij de begeleiding de stempas vragen. Dichterbij heeft beleid dat de stempas wordt uitgereikt aan de cliënt of diens vertegenwoordiger. Dichterbij heeft hierover geschreven in de nieuwsbrief aan verwanten. Als veel mensen dezelfde ervaring hebben, hoort de Familievereniging dat graag. Dit signaal koppelen we terug. Dan moet Dichterbij er meer werk van maken om haar medewerkers te informeren.

Kan ik als mentor mezelf machtigen voor het stemrecht van de cliënt?

Nee, de machtiging moet van de cliënt komen. Als hij of zij geen handtekening kan zetten, voldoet een kruisje ook, maar dit moet identiek zijn aan wat op de identiteitskaart staat.

Wie heeft er ervaring met verantwoording naar de kantonrechter?

De regel is dat de kantonrechter één keer per 5 jaar om een verantwoording kan vragen en vaker als de situatie daar om vraagt. Nog maar weinig mensen hebben hier ervaring mee.

Het is een betrekkelijk nieuwe eis, sinds een paar jaar ingevoerd.
Het takenpakket van de kantonrechter is al behoorlijk vol.

Door overdracht van het mentorschap naar mijn kinderen, is mijn rol als moeder gemarginaliseerd. Ik voel me buiten spel gezet. Wat kan ik hier tegen doen?

Een mentor gaat over andere zaken dan moederlijke zorgen. Voor beide partijen is het van belang elkaar goed te verstaan. In het geval de mentor zijn taken niet goed uitoefent kan een klacht jegens hem worden ingediend.

In mijn ogen voldoet de mentor niet. Waar kan ik terecht bij klachten over de mentor?

Als een mentor in zijn taak tekort schiet, kan een klacht worden ingediend bij de kantonrechter. De klacht moet schriftelijk worden ingediend, in het arrondissement of rechtsgebied waar de cliënt woont. Ofwel, de cliënt en de mentor moeten bij het kantongerecht bekend zijn. De kritiek op de taakuitoefening moet duidelijk beschreven worden en onderbouwd met voorbeelden waarin de mentor onjuist zou hebben gehandeld of de belangen van de cliënt onvoldoende behartigd. De rechter moet worden gevraagd om na te gaan of er gewichtige redenen zijn om de mentor te berispen of te vervangen. Vanzelfsprekend zijn dit stappen die gezet worden nadat eerst met de mentor is gesproken over diens veronderstelde disfunctioneren. Ook hierbij kan een cliëntondersteuner of vertrouwenspersoon worden ingeschakeld.

Wat kan ik doen als de kosten voor o.a. het aanvragen van (co-)mentorschap te zwaar drukken op het besteedbare inkomen?

In die gevallen kan altijd Bijzondere Bijstand via de gemeente worden aangevraagd.

De DVC'er heeft buiten mij om een herindicatie aangevraagd. Mijn dochter heeft nu een lagere ZZP-indicatie. Ik ben het hier niet mee eens, de behoefte aan zorg is in mijn ogen niet verminderd. Wat kan ik doen?

Omdat de mentor niet geïnformeerd is én niet ondertekend heeft kan deze herindicatie op verzoek van de mentor terug gedraaid worden. De aanvraag was ongeldig.

Meer informatie?

Kijk op www.goedvertegenwoordigd.nl of neem contact op met de Familievereniging www.fvdicht-bij.nl